

Úvod do chemie léčiv (Organická chemie ve farmacii)

RNDr. Miloslav Smrž, CSc.

- Cílem přednáškového cyklu je úvod do problematiky výzkumu, vývoje a výroby léčiv
- Bude zdůrazněn multidisciplinární charakter problematiky léčiv
- Stručné informace obecného rázu budou doplněny podrobnějšími údaji o protinádorových léčivech
- Na příkladech praktického přístupu k problémům bude zdůrazněna úloha organického chemika ve VaV léčiv

Plán přednášek

26. 2. 2010 **Úvod.** Význam léčiv, stručná historie farmakoterapie, léková politika (*Farm01*).
5. 2. 2010 **Farmakologie.** Základní pojmy, cílové struktury léčiv, farmakodynamika, farmakokinetika (*Farm02*)
12. 3. 2010 **Chemické aspekty VaV léčiv. I.** Organizace a fáze VaV léčiv. Objevování nových léčiv. Kombinatoriální syntéza. Stereochemické aspekty VaV léčiv (*Farm03*)
19. 3. 2010 **Chemické aspekty VaV léčiv II.** Návrh nového léčiva. Kvantitativní vztahy mezi strukturou a účinností, vodítková struktura, farmakofoor. Optimalizace farmakodynamických a farmakokinetických parametrů léčiva Profarmaka. Polymorfie. (*Farm04*).
- 26.3.2010 **Chemické aspekty VaV léčiv III.** Vývoj léčiv. Polymorfie. Vývoj a validace procesů výroby léčiv. Specifikace. Dokumentace (*Farm05*)
2. 4. 2010 **Podávání léčiv a lékové formy.** Biologická dostupnost léčiv. Excipienty. Druhy léčivých přípravků a technologie jejich výroby. Vývoj léčivých přípravků. Správná výrobní praxe. Klasifikace léčiv (*Farm06*)
9. 4. 2010 **Zkoušení, registrace a povolování léčiv.** Zkoušky stability. Preklinické a klinické zkoušení nových léčiva a generik. Registrace léčiv, ochrana farmaceutických dat. Farmakoekonomika. (*Farm07*)
16. 4. 2010 **Ochrana duševního vlastnictví, získávání informací.** Patenty a patentování léčiv, rešerše v patentových databázích. Zdroje informací o léčivech. Použitá a doporučená literatura (*Farm08*)
23. 4. 2010 **Protinádorová léčiva I.** Příčiny vzniku nádorů na molekulární a buněčné úrovni, mechanismy účinku protinádorových léčiv. Prevence nádorových onemocnění. (*Farm09*)
30. 4. 2010 **Protinádorová léčiva II.** Přehled důležitých standardních protinádorových léčiv – cytostatika , endokrinní terapie, imunomodulátory. (*Farm10*)
7. 5. 2010 **Protinádorová léčiva III.** Specifické metody protinádorové terapie (FDT, BNCT). Překonávání rezistence. Pomocné a doplňkové léky. Nákladovost protinádorové terapie (*Farm11*)
14. 5. 2010 **Protinádorová léčiva IV.** Cílená protinádorová terapie. „Biologická“ léčba. Nové směry a perspektivy protinádorové terapie. (*Farm12*)
21. 5. 2010 **Závěr cyklu přednášek.** Praktický přístup k řešení problémů, závěrečná rekapitulace a vyhodnocení přednášek, informace o zkoušce

**Doplňkové materiály – případové studie: Sildenafil, Dilevalol, Tamoxifen, Paklitaxel
přehled volně dostupných databází Free Databases**

Základní pojmy

Farmakochemie (chemie léčiv) je multidisciplinární odvětví chemie, které se zabývá navrhováním a syntézou léčiv na základě poznání jejich účinků na molekulární a buněčné úrovni. Má **multidisciplinární** charakter.

Léčivy jsou **léčivé látky** nebo **léčivé přípravky** určené k podání lidem nebo zvířatům

Léčivé látky interagují s cílovými strukturami v organismu, přičemž tato interakce vyvolává biologickou odezvu (farmakologický účinek), která může být využita k předcházení, léčení nebo zmírnění příznaků nemocí

Léčivé látky mohou být přírodního původu nebo syntetické, nízkomolekulární i polymerní, chemická individua nebo směsi

Léčivé přípravky (léky) jsou tvořeny jednou nebo více léčivými látkami zpracovanými do formy určené pro podání pacientovi s tím, že mají léčebné nebo preventivní účinky, mohou svým farmakologickým, imunologickým nebo metabolickým účinkem obnovovat fyziologické funkce organismu nebo umožní stanovení diagnózy

Potřeba nových léčiv:

- stále chybí účinná léčiva na některá onemocnění
- nové nemoci
- léčba dosud opomíjených onemocnění a poruch
- vznik rezistence
- stárnutí populace a s tím spojený růst počtu onemocnění
- vedlejší účinky dosavadních léčiv
- polymorbidita a lékové interakce
- specifické skupiny populace
- možnost chemoprevence
- integrovaná léčebná péče
- rostoucí požadavky na účinnost a bezpečnost léčiv
- rostoucí požadavky na kvalitu života nemocných
- individualizovaná (personalizovaná) terapie
- tlak na ceny (nové syntézy)

Zákon o léčivech (378/2007 Sb.)

hlavní důraz je kladen na bezpečnost léčiv

- **Bezpečnost dostává přednost před účinností:**
Za léčiva jsou považovány i látky, které nemusí mít prokázaný léčebný účinek
(*in vivo* diagnostika a homeopatické přípravky)
- **Léčivky nejsou**
  - Potravinové doplňky
  - Kosmetické přípravky
- **Rostlinné přípravky**
Mohou být léčivky, potravinovými doplňky nebo i kosmetickými přípravky
Většinou jsou účinné i bezpečné – ale ne vždy!
- **Léčiva musí být vyráběna podle zásad SVP (správné výrobní praxe)**
- **Kvalitu léčiv předepisují lékopisy**

Farmakologický účinek

- hlavní a vedlejší (často nežádoucí)
- léčebný (kurativní)
- zmírňující (paliativní)
- podpůrný (adjuvantní, neoadjuvantní)
- ochranný (preventivní)

Farmakologický účinek má

pravděpodobnostní charakter

(individuální odchylky u pacientů)

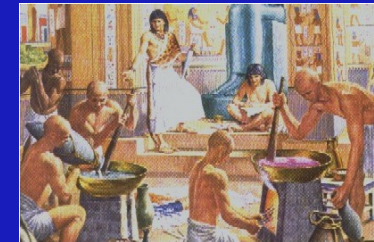
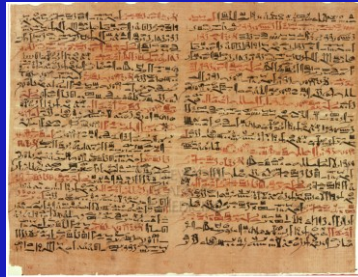
Předchůdci farmakochemie

Prehistorická společenství - kouzelníci a šamani

Starověké lékařství – poznávání účinku léčivých bylin
Čína, Egypt, Indie, Persie

Pen Ts'ao

Ebersův rukopis

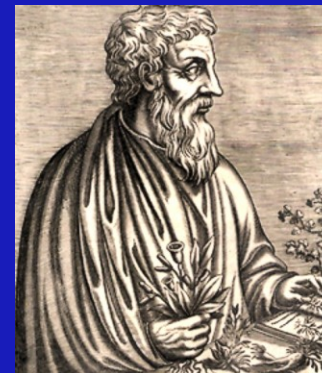
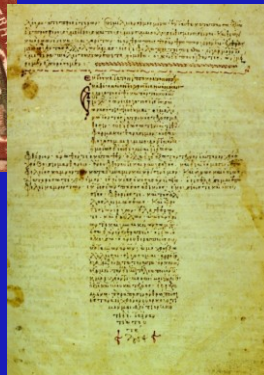

Řecko a Řím (Hippokratés, Pedanius Dioskorides, Galénos z Pergamu)

Galénos a Hippokratés (nástěnná malba z 12 století)

Hippokratova přísaha
(Byzanc, 12 stol)

Dioscorides

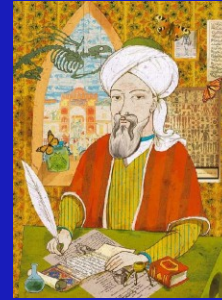

De Materia medica
středověké vydání

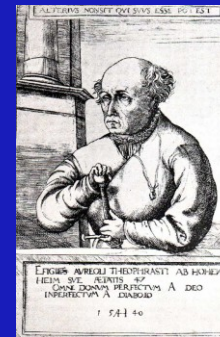
Předchůdci farmakochemie

Středověk

Léčivé byliny (Avicenna, klášterní špitály a zahrady, herbáře)

Alchymie a iatrochemie
(Paracelsus – význam dávky léčiva)

Významné faktory

- Životní podmínky, hygiena
- Rozvoj mořeplavectví, epidemie, nové nemoci

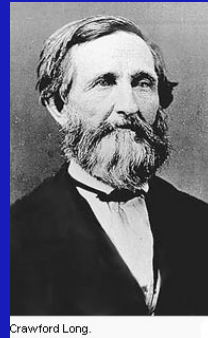
Zrození farmakochemie

19. století

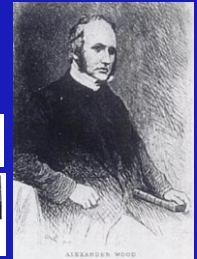
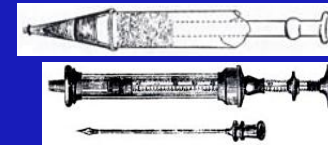
Medicina i chemie se konstituují jako vědní obory
Desinfekce a antiseptice, anestezie

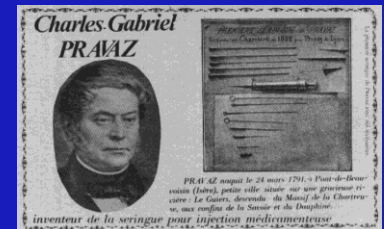
Joseph Lister

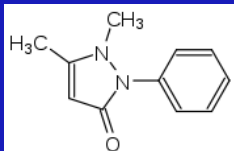
Crawford Long

ALEXANDER WOOD

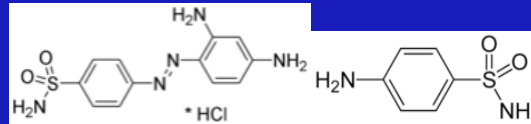
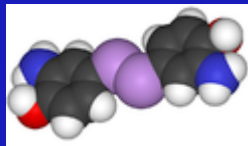
Aktivní principy léčivých bylin (izolace, zjišťování struktury, první syntézy)
Syntetické látky jako léčiva (Knorr- antipyrin, Hoffmann - aspirin)

Chemie léčiv se stává důležitou specializací chemie

Farmakochemie – specifický obor chemie

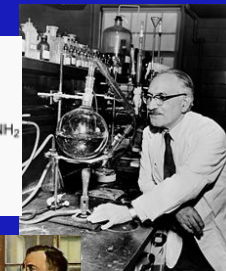
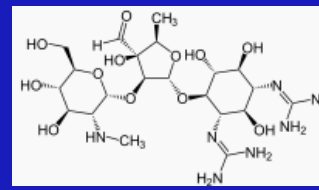
Ehrlich (magická střela, receptory, SAR, TI, atoxyl, salvarsan)

Gerhard Domagk

Sulfonamidy (pronotosil - Domagk, sulfanilamid – Bovet, ...)

Antibiotika (penicilin - Fleming, Florey a Chain, streptomycin – Waksman, ...)

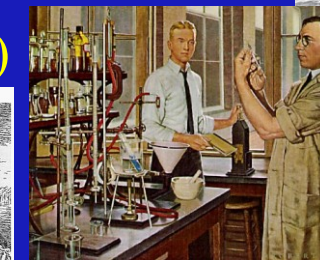
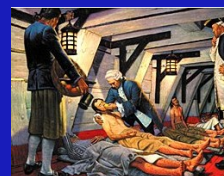

Hormony (insulin - Banting a Best, steroidní hormony...)

Vitaminy

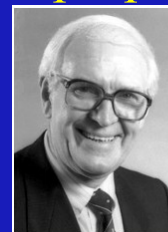
Antimetaboly (Elionová, Hitchings)

Agonisté a antagonisté receptorů (Black - propranolol, cimetidin)

The Nobel Prize in Physiology or Medicine 1988

"for their discoveries of important principles for drug treatment"

Sir James W. Black

Gertrude B. Elion

George H. Hitchings

Farmakochemie

ve druhé polovině 20. století

Farmakoterapie duševních poruch

Léčení civilizačních poruch (obezita, antikoncepce, impotence apod.)

Vzájemné doplňování léčebných metod

Cílený výzkum léčiv (farmakofor, počítačové modelování)

Nové metodiky (kombinatoriální syntéza, vysokokapacitní screening)

Podávání léčiv, profarmaka

Farmaceutická technologie, správná výrobní praxe

Perspektivy farmakochemie v 21. století

Nové směry výzkumu a vývoje léčiv

návaznost na pokrok molekulární a buněčné biologie,
chemické analytiky i bioanalytiky
výpočetní techniky

cílená léčiva, nástup biofarmak

individualizovaná terapie

genová terapie

kmenové buňky

tkáňové inženýrství

nanotechnologie

Nové výzvy

růst nákladů

globalizace

stárnutí populace

Léková legislativa

Počátek 20. století:

Nedokonale zkoušené léky (na sobě, členech rodiny), bez řádné kontroly
Tragické události - sulfonamidový „elixír“, thalidomid, protilátka TGN1412

Léková legislativa:

USA (FDA), pak Evropa

Správné praxe (výrobní, laboratorní, klinická, distribuční)

Zpřísnění podmínek zkoušení léků - bezpečnost, účinnost

Kontrola jakosti - lékopisy, harmonizace postupů

Registrace léčiv (povolení prodeje)

Farmakovigilance

Nový komunitární zákon o léčích (EP – říjen 2005, ČR – listopad 2007 –
zákon č.378/2007 Sb.)

Léková politika

Růst nákladů na zdravotní péči - v letech 1950-2000 vzrostly 800x

Podíl nákladů na léky na celkových nákladech na zdravotnictví

v r. 2007 v ČR 28,4% (16,4%), průměr EU (2006) 10,2 %

Náklady na zdravotnictví rostou rychleji než výběr pojistného

Náklady na léky rostou rychleji než celkové náklady na zdravotnictví

Příčiny: růst nemocnosti při stárnutí populace, růst cen, nová dražší léčiva

V r. 2005 vzrostly náklady na léky o 13,3% proti r. 2004, v r. 2006 pokles o 8,7%, v r. 2007 nárůst o 13,9%, v r. 2008 opět nárůst – o 8,1% na 72,6 mld. Kč

Nejvyšší nárůst: léky terapeutické kategorie L (léky proti rakovině a imunomodulátory) – 22,5%

Růst spotřeby léků v ddd je pomalejší než růst nákladů

Možnosti šetření: nákladů na léky asi 10-15% - racionální preskripce, generika, spoluúčast pacienta

Regulace spotřeby léčiv - kategorizace léčiv, výše úhrady, standardy léčebné péče, preskripční omezení, limity pro zdravotnická zařízení, regulační poplatky

Cenová politika – určování cen léčiv - výhody a rizika, výše obchodní přírážky

– úhrady léčiv pojišťovny

– farmakoekonomika – neporovnává jen ceny léčiv, ale celkové náklady na terapii

Možnosti šetření nákladů – účelná zdravotní a léková politika

– etické otázky - šetřit ano, ale nepoškodit pacienta